

Mr Бранислав Ристивојевић, асистент
Правног факултета у Новом Саду

УЗРОЧНОСТ КАО ЕЛЕМЕНТ ОДГОВОРНОСТИ ЗА ДЕЛА ПОДРЕЂЕНИХ (КОМАНДНЕ ОДГОВОРНОСТИ)

Сажетак: У решавању проблема узрочности као елемента одговорности за дела подређених (командне одговорности) судска већа Хашког трибунала поступају на уобичајен начин. Некритички се преписују решења оних судских већа која су се већ бавила проблемом. То значи да ако прво веће не донесе добру одлуку она ће се преписивањем пренети кроз примену трибунала. У овом случају десило и узрочности као елементу одговорности за дела подређених (командне одговорности). Судско веће у случају Челебићи је извршило мањкаву и недостатну претрагу извора Међународног (кривичног) права. Сасвим природно донело је погрешан закључак о поменутом проблему. Поступајући на описан начин друга судска већа су преписивањем овог решења повећале обим проблема. Има и изузетних случајева где једно судско веће није добро схватило решење проблема у пресуди коју је преписивало па је пресуди-извору приписало став који она не заступа.

При свему овоме прво судско веће које је решавало ову недоумицу поступа на крајње недоследан начин. Нашавши да узрочност јесте елемент одговорности за дела подређеног (командне одговорности) оно пропушта да овом закључку да одговарајућу тежину у самој пресуди. Нити у попису елемената одговорности за дела подређеног нити у самом поступку доказивања није се осврнуло на свој сопствени закључак.

Кључне речи: одговорност за дела подређених, командна одговорност, међународни обичај, узрочност, пресуда, примена, судско веће, Хашки трибунал, извори, међународно кривично право

1. Увод

Питањем узрочности као елемента доктрине одговорности за дела подређених (командне одговорности) бавило се неколико судских већа Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију. Само је судско веће у случају Челебићи темељно размотрио овај проблем. Судска већа у случајевима Блашкић и Кордић и Черкез, углавном су се ослонила на мишљење претходно поменутог већа.

Уобичајен начин рада пред Хашким трибуналом јесте да се судска већа ослањају на решења појединих проблема пред другим судским већима. У суштини све се своди на, англосаксонски правној традицији ближи, начин рада судова, где се пресуде појављују као извори права.

Ослањајући се на решење поменутог проблема из случаја Челебићи, друга судска већа преписала су и лоше стране тог решења. Посебан проблем који смо уочили јесте да су приликом преписивања заборавили да узму у обзир целокупно мишљење судског већа које им је било узор. С друге стране, мишљења смо да је судско веће у случају Челебићи пропустило да узме у обзир све чиниоце неопходне за потпуно и заокружено одлучивање у овој ствари. Посебности Међународног кривичног права на плану врсте и поретка извора права доводе до стања у којем је сасвим могуће донети погрешну одлуку. Природно је да друга судска већа која су се некритички ослонила на одлуку у случају Челебићи, без темељне расправе овог проблема, нису ни могла имати правилну представу о овом елементу командне одговорности.

Посебно је питање да ли пресуде судских већа трибунала имају правну снагу, односно да ли пресуде трибунала јесу извора права или не. Чини нам се да се и поред начелног одричног одговора на ово питање у Међународном јавном праву, у Међународном кривичном праву ово питање нико није озбиљно размотрио. Узевши у обзир да је Међународно кривично право у повоју и да се тек развија, сасвим је могуће да на ово питање, сада, није ни могуће дати целовит одговор.¹

2. Узрочност као елемент доктрине у одлукама Трибунала

Од три судска већа Трибунала која су се дотакла узрочности код доктрине одговорности за дела подређених (команде одговорности), једино је судско веће у случају Челебићи поставило проблем и покушало да пружи решење. Судска већа у случају Блашкић и у случају Кордића и Черкеза су се некритички осврнула на решење из случаја Челебићи и нису стварно размотрила проблем.

Иако смо питање вредности пресуда трибунала у смислу извора права оставили отворено, ми ћемо се држати оног значаја који пресудама судских већа

¹ У пресуди Жалбеног већа Трибунала у случају Алексовски овом питању посвећени су параграфи 92-115. Жалбено веће је, између осталог, разматрало да ли је оно само обавезно да следи своје раније одлуке. Начело обавезних прецедента не важи у праву које се примењује пред Трибуналом, али Жалбено веће ће веома ретко одступити од својих ранијих пресуда: *Aleksovski case*, Para. 92-115.

Хашког трибунала придаје сам трибунал односно његова друга судска већа. Разлог је врло једноставан. Трибунал је једино место где се сада примењује међународно кривично право и једино где ова претрага коју ћемо извршити има смисла и може наћи примену. Следствено томе ова претрага се ради у систему вредности и правила која познаје сам Трибунал. Само тако она може бити од неке користи.

2.1. Поставка првог проблема (одговорност за дела подређених која надређени није спречио)

У параграфу 398 пресуде судског већа у случају Челебићи налази се одлука о узрочности као елементу командне одговорности.² У њему се начелно признаје

“...средишње место које заузима начело узрочности у кривичном праву...”.

Истовремено се тврди и да:

“...узрочност традиционално није била постављена као *conditio sine qua non* за излагање надређених кривичној одговорности...”³

На одређени начин судско веће у случају Челебићи, ипак, признаје да узрочност до одређене мере јесте елемент командне одговорности. У параграфу 399 пресуде оно каже да се захтев за узрочношћу као елементом командне одговорности:

“...може сматрати одговарајућим у вези са делима извршеним од стране потчињених и пропустом надређеног да предузме мере у његовој моћи да спречи та дела.”⁴

² Анализу захтева за узрочношћу у појединим државама континенталног правног система судско веће у случају Челебићи извршило је у фусноти 435 пресуде: “An examination of various domestic legal systems reveals that: in England a ‘substantial’ or ‘significant’ contributing cause is sufficient: *R. v. Hennigan* [1971] 3 All E.R. 133; in Australia a ‘substantial’ or ‘significant’ contributing cause is also the test: *Royall v. R.* (1991) 172 CLR 378 (High Court); in the United States, most jurisdictions require an ‘operative cause’, being sufficiently direct or operative: *Commonwealth v. Rementer* 598 A. 2d 1300; in Canada the requirement is for a contributing cause greater than *de minimus*: *Smithers v. R.* (1977) 75 DLR (3d) 321. Belgium requires ‘adequate causation’ to be established: see *Hennau and Verhaegan*, *Droit Pénal Général* (1991). The test in Norway is also ‘adequate causation’: see *Johannes Andenaes*, *The General Part of the Criminal Law of Norway* (1965), p. 211ff. Under German law, a ‘significant and operative cause’ is required: see *Hans-Heinrich Jescheck and Thomas Weigend*, *Lehrbuch des Strafrechts: Allgemeiner Teil* (1996), pp. 275, 286-289. The Dutch Supreme Court (*Hoge Raad*) has referred to the ‘reasonable imputability’ of the consequences to the accused: see *Hazewinkel-Suringa*, *Inleiding tot de Studie van het Nederlands Strafrecht* (1995), pp. 184-186.”

³ *Čelebići case*. Para. 398. “Notwithstanding the central place assumed by the principle of causation in criminal law, causation has not traditionally been postulated as a *conditio sine qua non* for the imposition of criminal liability on superiors for their failure to prevent or punish offences committed by their subordinates. Accordingly, the Trial Chamber has found no support for the existence of a requirement of proof of causation as a separate element of superior responsibility, either in the existing body of case law, the formulation of the principle in existing treaty law, or, with one exception, in the abundant literature on this subject.”

⁴ *Čelebići case*. Para. 399. “This is not to say that, conceptually, the principle of causality is without application to the doctrine of command responsibility insofar as it relates to the responsibility of superiors for their failure to prevent the crimes of their subordinates. In fact, a recognition of a necessary causal nexus *may be considered to be inherent in the requirement of crimes committed by subordinates and the superior’s*

Која је то мера до које се узрочност може сматрати елементом командне одговорности судско веће у случају Челебићи расправља у параграфу 400 пресуде. Узрочности није елемент командне одговорности код дела потчињених које командант није казнио, држи судско веће.⁵ Судско веће овде даје за право тужилаштву које сматра да сама чињеница да постоји овакво начело одговорности без захтева за узрочношћу јесте довољна за тврдњу да се у случају командне одговорности код кривичних дела потчињених које командант није казнио, узрочност не тражи. Ова тврдња захтева посебну претрагу и о њој ћемо се изјаснити посебно у развој става већа у параграфу 398. Прво се признаје средишње место узрочности у кривичном праву уопште, без да се одреди шта значи "средишње место". Да ли то значи да је узрочност, можда, начело кривичног права? Затим се даје налаз претраге коју је судско веће извршило у: а) постојећој примени; б) уобличавањима овог "принципа" у уговорном праву; или у в) обилној литератури о овом предмету. Нигде нема узрочности, тврди судско веће. Све то не значи да узрочност нема значаја код командне одговорности. Судско веће сматра да узрочности има места у командној одговорности, али само код командне одговорности за дела потчињених која надређени није спречио.

Чини се као да узрочност није била призната као елемент командне одговорности у дотадашњем Међународном кривичном праву, већ му је место нашло судско веће у случају Челебићи.

Судско веће у случају Блашкић, у параграфу 339 пресуде, сложило се са вишењем судског већа у случају Челебићи у погледу узрочности као елемента командне одговорности. Чињеницом да је одлучујући о истом питању навело одредбе параграфа 399 пресуде у случају Челебићи оно се јасно определило за овај став. Судско веће у случају Кордић и Черкез је погрешило јер је одредбе параграфа 398 пресуде у случају Челебићи навело без осврта на следећи параграф 399. Наведени параграф је саставни део одлуке о овом питању и мора се читати заједно

failure to take the measures within his powers to prevent them. In this situation, the superior may be considered to be causally linked to the offences, in that, but for his failure to fulfil his duty to act, the acts of his subordinates would not have been committed."

⁵ Čelebići case. Para. 400. "In contrast, while a causal connection between the failure of a commander to punish past crimes committed by subordinates and the commission of any such future crimes is not only possible but likely, the Prosecution correctly notes that no such casual link can possibly exist between an offence committed by a subordinate and the subsequent failure of a superior to punish the perpetrator of that same offence. The very existence of the principle of superior responsibility for failure to punish, therefore, recognised under Article 7(3) and customary law, demonstrates the absence of a requirement of causality as a separate element of the doctrine of superior responsibility."

⁶ Blaškić case. Para. 339. "As stated earlier in this Judgement, in the case of instigation, proof is required of a causal connection between the instigation, which may entail an omission, and the perpetration of the act. In the scenario under discussion, this means it must be proved that the subordinates would not have committed the subsequent crimes if the commander had not failed to punish the earlier ones 576 . However, with respect to the Defence's submission that under Article 7(3) of the Statute proof is required that the commander's omission caused the commission of the crime by the subordinate, the Trial Chamber is of the view that such a causal link may be considered inherent in the requirement that the superior failed to prevent the crimes which were committed by the subordinate. In other words, "the superior may be considered to be causally linked to the offences, in that, but for his failure to fulfil his duty to act, the acts of his subordinates would not have been committed." 577"

са параграфом 398.⁷ Да су читали и тумачили ове параграфе заједно дошли би до истог закључка до којег је дошло судско веће у случају Блашкић претражујући тај исти део пресуде Судског већа у случају Челебићи.

Претрага коју је извело судско веће у случају Челебићи поводом ове недоумице није имала никакве примењене последице. Иако је судско веће сврстало узрочност као елемент командне одговорности за дела подређених која надређени није спречио, оно је пропустило да том ставу да одговарајућу тежину у самој пресуди. У набрајању елемената командне одговорности није побројало узрочност, нити ју је утврђивало током суђења. Другим речима овај став судског већа је остао мртво слово на папиру.

Слично је било и у случају Блашкић. Судско веће наводи став већа у случају Челебићи, саглашава се с њим, али ништа даље од тога. Никакве примењене последице није изазвало уврштавање узрочности међу елементе командне одговорности у овом случају, барем теоретски, сврставање узрочности у елементе командне одговорности морало би да доведе до последице на плану доказивања. Поред три основна елемента командне одговорности, који за трибунал несумњиво постоје (1. однос надређеног и подређеног; 2. учињена кривична дела подређеног; и 3. пропуст надређеног да предузме мере;), морао би се доказивати и четврти-узрочна веза између пропуста надређеног и учињених кривичних дела подређеног.

Веће у случају Кордић и Черкез, иако је исте навело ставове судског већа у случају Челебићи (као и веће у случају Блашкић) и позива се на њих, налази управо супротно. Узрочна веза пропуста надређеног и кривичних дела подређених није неопходна односно она није елемент доктрине командне одговорности. Разлог за ту грешку је чињеница је навело само параграф 398 пресуде у случају Челебићи, а не и параграф 399 који такође чини мишљење већа у овом случају. Са овако делимично и непотпуно узетим у обзир ставом на који се позива, веће у случају Кордић и Черкез није могло имати праву слику о узрочности као елементу командне одговорности.

2.2. Да ли је налаз судског већа у случају Челебићи тачан?

Већ смо рекли да се само једно судско веће (Челебићи) одлучило да изради претрагу извора Међународног кривичног права да би пронашло узрочност као елемент доктрине командне одговорности. Стога се само њему може приписати мањкавости у претрази која је извршена. Осталим већима се не може приписати

⁷ Kordić, Čerkez case. Para. 447. "The Celebici Trial Chamber found that a requirement of causation as a separate element was not necessary:

Notwithstanding the central place assumed by the principle of causation in criminal law, causation has not traditionally been postulated as a *conditio sine qua non* for the imposition of criminal liability on superiors for their failure to prevent or punish offences committed by their subordinates. Accordingly, the Trial Chamber has found no support for the existence of a requirement of proof of causation as a separate element of superior responsibility, either in the existing body of case law, the formulation of the principle in existing treaty law, or, with one exception, in the abundant literature on this subject.⁶²⁴

The Trial Chamber finds no reason not to agree with this statement."

непотпуна претрага, већ некритичко преписивање и безрезервно усвајање налаза и ставова другог већа.

Судско веће у случају Челебићи није помно прегледало све случајеве командне одговорности, нити је прочитало све одредбе командне одговорности у међународним уговорима. Судско веће није проучило ни све ставове које наука заузима о овом проблему.

Тако се у члану 28. Статута Међународног кривичног суда налази узрочност као елемент ове врсте одговорности. Он је дат као захтев да су:

“...дела у надлежности Суда извршена од стране снага под његовим/њеним стварним заповедништвом и надзором, или стварном влашћу и надзором, у зависности од случаја, као исход [резултат] његовог/њеног пропуста да оствари надзор.”⁸

Видимо да Статут Међународног кривичног суда захтева да су дела потчињених исход (резултат) пропуста надређеног да спроводи надзор. Реч “result”, из изворног текста има, у енглеском језику, значење речи “узрок” односно ове две речи су синоними.⁹

У параграфу 1. члана 86. Првог допунског протокола налази се начелна обавеза:

“да се спречавају и сузбијају повреде које исходују [резултирају] из пропуста да се делује.”¹⁰

У следећем параграфу налази се посебна одговорност надређеног:

⁸ www.igc.apc.org/icc/: Responsibility of commanders and other superiors. ”In addition to other grounds of criminal responsibility under this Statute for crimes within the jurisdiction of the Court: 1. A military commander or person effectively acting as a military commander shall be criminally responsible for *crimes within the jurisdiction of the Court committed by forces under his or her effective command and control, or effective authority and control as the case maybe, as a result of his or her failure to exercise control* properly over such forces, where: (a) That military commander or person either knew or, owing to the circumstances at the time, should have known that the forces were committing or about to commit such crimes; and (b) That military commander or person failed to take all necessary and reasonable measures within his or her power to prevent or repress their commission or to submit the matter to the competent authorities for investigation and prosecution. 2. With respect to superior and subordinate relationships not described in paragraph 1, a superior shall be criminally responsible for *crimes within the jurisdiction of the Court committed by subordinates under his or her effective authority and control, as a result of his or her failure to exercise control* properly over such subordinates, where: (a) The superior either knew, or consciously disregarded information which clearly indicated, that the subordinates were committing or about to commit such crimes; (b) The crimes concerned activities that were within the effective responsibility and control of the superior; and (c) The superior failed to take all necessary and reasonable measures within his or her power to prevent or repress their commission or to submit the matter to the competent authorities for investigation and prosecution

⁹ *Webster's New Collegiate Dictionary*, G.&C. Merriam Co. Publishers, Springfield, 1959, p. 723: "...To proceed, spring, or arise, as a consequence, effect, or conclusion; to terminate; to end;-with from or in.-1. **That which results, as a consequence**, issue, or conclusion; sometimes, beneficial effect; fruit. 2. Something obtained by calculation or investigation.-Syn. see EFFECT”

¹⁰ www.icrc.org: Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977. Article 86. Failure to act: ”1. The High Contracting Parties and the Parties to the conflict shall repress grave breaches, and take measures necessary to suppress all other breaches, of the Conventions or of this Protocol **which result from a failure to act** when under a duty to do so.”

“...који није предузео мере, које је био у могућности да предузме, да спречи и сузбије повреду извршену од стране потчињених.”¹¹

Званични коментар Протокола нам јасно указује да је други параграф само посебна изведба првог параграфа. Другим речима одговорност из првог параграфа јесте општа одговорност, одговорност за сваки пропуст да се делује. Одговорност из другог параграфа јесте посебан облик или изведба одговорности из првог параграфа. Из овога следи да све што важи за основну врсту одговорности важи и за њен посебан облик. Да је ово тако говоре нам даљи наводи из званичног коментара Протокола који јасно указују да се други параграф члана 86. мора читати и тумачити у вези са првим параграфом истог члана.¹² Из свега реченог следи да повреде (обичне или тешке) подређених морају исходovati из пропуста надређеног да делује, када говоримо о одговорности из другог параграфа члана 86.

Из врло сиромашне примене доктрине командне одговорности осврнућемо се на чувени случаја генерала Јамашите из Другог светског рата и на случај капетана Медине из Вијетнамског рата.

У случају генерала Јамашите Врховни суд САД је мудро одбио да се изјашњава о кривци Јамашите већ се изјашњавао само о томе да ли Комисија може да суди јапанском генералу. Правило увидевши да је суштина проблема у томе да ли постоји обавеза команданта да предузима мере у надзору потчињених, у сврху спречавања аката кршења ратног права, Суд поставља себи задатак да одреди да ли ратно право установљава такву обавезу за команданта и да ли командант може бити лично одговоран:

“...за његов пропуст да предузме те мере када исходују повреде [повреде ратног права].”¹³

Сасвим је јасно да се “...повреде...” које се овде спомињу “...исходују...” из “...пропуста да се предузму мере...”. Истовремено Суд закључује да је очигледно да ће вођење ратних:

¹¹ www.icrc.org: Commentaries of Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977. 3524 “A failure to act (omission) consists of failing to do or say something. In a legal sense it consists of failing in a duty to act. Paragraph 1 covers all breaches resulting [p.1006] from a failure to act, contrary to a duty to act, while paragraph 2 is devoted to the special responsibility of a superior *who has not taken measures which he was able to take to prevent or repress a breach committed by a subordinate.*”

¹² www.icrc.org: Commentaries of Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977. 3541 “Paragraph 2 -- Responsibility of superiors... ...This provision, *which should be read in conjunction with paragraph 1* and Article 87 (Duty of commanders), ' which lays down the duties of commanders, raises a number of difficult questions.”

¹³ “The question then is whether the law of war imposes on an army commander a duty to take such appropriate measures as are within his power to control the troops under his command for prevention of the specified acts which are violations of the law of war and which are likely to attend the occupation of hostile territory by an uncontrolled soldiery, *and whether he may be charged with personal responsibility for his failure to take such measures when violations result...*”: In *Re Yamashita*, 327 U.S. 2 (1946), наведено према: Weston D. Burnett, *Contemporary International Legal Issues-Command Responsibility And a Case Study of The Criminal Responsibility of Israeli Military Commanders For The Pogrom at Shatila and Sabra*, Military Law Review, 1985, Vol. 107, p. 96.

“...операција од стране трупа чије деловање није заузвано наређењима или напорима њихових заповедника скоро сигурно исходвати [резултирати] у делима које ратно право треба да спречи.”¹⁴

Овом ставу Врховног суда САД не треба коментар.

Судија Howard, који је водио случај капетана Медине, дао је упутство поротницима за које се сматра да јесте списак елемената командне одговорности у овом случају. На том списку се сасвим јасно и на другом месту налази и узрочност.¹⁵ Судија упућује пороту да мора да дође до закључка да су смрти цивила исходвале (резултирале) из пропуста надређеног да спроведе надзор над подређенима који спомињу и узрочност као елемент командне одговорности поред, С. М. Bassiouni-а којег је поменуло и судско веће у случају Челебићи, поменимо W. J. Fenrick-а. Он пише да надређени може да одговара за злочине потчињених који су исход (резултат) пропуста надређеног да делује.¹⁶

2.2.1. Недостатна претрага узрокује погрешан став

Ова кратка претрага по све три врсте извора Међународног (кривичног) права које наводи судско веће у случају Челебићи нам говори да следећа тврдња овог већа не стоји:

“...судско веће није пронашло потпору за постојање захтева за доказом узрочности као одвојеним елементом одговорности надређеног [командне одговорности] било у постојећим пресудама, у уобичавању овог принципа у уговорном праву или, са једним изузетком у обилној литератури о овом предмету.”¹⁷

¹⁴ “...That this was the precise issue to be tried was made clear by the statement of the of the prosecution at the opening of the trial. *It is evident that the conduct of military operations by troops whose excesses are unrestrained by the orders or efforts of their commander would almost certainly result in violations which it is the purpose of the law of war to prevent.* Its purpose to protect civilian populations and prisoners of war could with impunity neglect to take reasonable measures for their protection. Hence the law of war presupposes that its violation is to be avoided through the control of the operations of war by commanders who are to some extent responsible for their subordinates”: In Re Yamashita, 327 U.S. 2 (1946), наведено према: Weston D. Burnett, *Contemporary International Legal Issues-Command Responsibility And a Case Study of The Criminal Responsibility of Israeli Military Commanders For The Pogrom at Shatila and Sabra*, Military Law Review, 1985, Vol. 107, p. 96.

¹⁵ “...the court was instructed: 1) That an unknown number of unidentified Vietnamese persons, not less than 100, are dead; 2) *That their deaths resulted from the omission of the accused in failing to exercise control over subordinates* subject to his command after having gained knowledge that his subordinates were killing noncombatants, in or at the village of My Lai, Quang Ngai Province, Republic of Vietnam, on or about 16 march 1968; 3) That this omission constituted culpable negligence; and 4) That the killing of the unknown number of unidentified Vietnamese persons, not less than 100, by subordinates of the accused and under his command was unlawful.”: Weston D. Burnett, наведено дело, p. 124.

¹⁶ W.J. Fenrick, Some International Law Problems Related To Prosecution Before the International Criminal Tribunal for Former Yugoslavia, Duke Journal of Comparative & International Law, No. 6, 1995, p. 124: “A superior may be held liable for the commission of an offence as a result of a failure to act if the...”

¹⁷ Čelebići case. Para. 398. “Notwithstanding the central place assumed by the principle of causation in criminal law, causation has not traditionally been postulated as a *conditio sine qua non* for the imposition of criminal liability on superiors for their failure to prevent or punish offences committed by their subordinates. Accordingly, *the Trial Chamber has found no support for the existence of a requirement of proof of*

Извори које смо ми претражили да би смо проверили овај став судског већа су међу најзначајнијим у овој грани права.

Статут Међународног кривичног суда је сигурно најзначајнији извор Међународног кривичног права. Данас га стручна јавност назива “малим озакоњењем Међународног кривичног права”. Како је могуће да га је судско веће у случају Челебићи прескочило? За нас не би било толико нејасно да судско веће Трибунала користи најважнији извор Међународног кривичног права, па да га не разуме, колико нам није јасно да га уопште не помиње.

Одлука у случају Јамашита спада у класичне изворе за командну одговорност. Несхватљиво је да су је пренебрегли и да нису утврдили шта је став комисије која је осудила Јамашиту. У питању је први случај командне одговорности уопште или боље рећи случај у којем је командна одговорност постављена.

Што се тиче W. J. Fenrick-а и његовог стручног мишљења треба само рећи да се наведени писац налази на положају специјалног саветника тужилаштва Трибунала, баш за питања командне одговорности.

Одговор на питање како је могуће да су ови извори остали непроверени вероватно нећемо добити, али свакако је претрага судског већа мањкава, недостатна и недовољна. Узрок погрешног става судског већа у случају Челебићи о проблему узрочности као елемента командне одговорности је горе наведена претрага.

2.3. Поставка другог проблема (одговорност за дела подређених која надређени није казнио)

У параграфу 400 пресуде судског већа у случају Челебићи излази се у сусрет ставу Тужилаштва у вези са узрочношћу код кривичних дела потчињених које надређени није казнио. Став Тужилаштва јесте да сама чињеница да постоји овакав принцип одговорности надређеног, који по природи ствари не може садржати узрочност, у Статуту Трибунала и обичајном праву, јесте доказ да се у овом случају не тражи узрочност.¹⁸

Занимљиво је да Тужилаштво ничим не образлаже свој став. Оно не потврђује основу од које полази било каквим чињеницама или наводима из извора обичајног права или било ког другог извора међународног (кривичног) права. Ми знамо да је у Статуту Трибунала, у члану 7(3) предвиђена ова врста одговорности, и то не споримо, међутим нико није урадио претрагу да ли она постоји и у међународном обичајном праву. Тужилаштво једноставно тврди да поменути облик командне

causation as a separate element of superior responsibility, either in the existing body of case law, the formulation of the principle in existing treaty law, or, with one exception, in the abundant literature on this subject.”

¹⁸ Čelebići case. Para. 400. “In contrast, while a causal connection between the failure of a commander to punish past crimes committed by subordinates and the commission of any such future crimes is not only possible but likely, the Prosecution correctly notes that no such casual link can possibly exist between an offence committed by a subordinate and the subsequent failure of a superior to punish the perpetrator of that same offence. The very existence of the principle of superior responsibility for failure to punish, therefore, recognised under Article 7(3) and customary law, demonstrates the absence of a requirement of causality as a separate element of the doctrine of superior responsibility.”

одговорности постоји у обичајном праву и судско веће једноставно узима да је овај став исправан. Нити Тужилаштво нити судско веће нису проверили ову тврдњу. Зашто судско веће има неограничено поверење у мишљење Тужилаштва које није ничим поткрепљено? Ми ћемо покушати да дамо одговор да ли обичајно право садржи овај вид командне одговорности односно одговорности надређеног.

Понављамо да не споримо постојање ове врсте одговорности у Статуту Трибунала, међутим тужилаштво не даје никакав доказ да она не садржи узрочност као елемент. Подсетићемо да Статут не познаје никакво рашчлањивање овог вида одговорности на елементе. Набрајање елемената одговорности надређеног извршила су судска већа у пресудама. Узрочност се не помиње као елемент одговорности надређеног односно командне одговорности. Пошто је ово набрајање извршено збирно, без осврта на поједине видове одговорности надређеног. Тужилаштво једноставно полази од претпоставке да овај вид одговорности по природи ствари не може садржати узрочност.

2.3.1. Шта су тужилаштво и судско веће пропустили да претраже?

Приликом заузимања оваквог става тужилаштво није потпуно сагледало све изворе Међународног (кривичног) права који су од значаја за овај вид одговорности.

Да је тужилаштво потпуније сагледало све изворе Међународног (кривичног) права утврдило би да многи од њих уопште не познају командну одговорност за дела потчињених која је надређени пропустио да казни. У том случају не би стајала тврдња Тужилаштва да:

“...постојање принципа одговорности надређеног за пропуст да казни је, тако, признато по члану 7(3) Статута и обичајном праву...”.

Знамо да члан 38. Статута Међународног суда правде одређује међународни обичај као доказ “опште праксе која је прихваћена као право”.

“Из ове дефиниције се јасно издвајају два елемента међународног обичаја: 1) материјални или објективни и 2) психички или субјективни. Први је, у ствари, општа пракса а други свест о обавезности неког понашања. Први захтева једнообразно и сукцесивно понављање истог спољног акта од стране чланова међународне заједнице. **Једнострано понављање од стране само једног или мањег броја држава, или повремено, испресецањем, не може створити опште или универзално обичајно правило.**”¹⁹

Kunz пише да ни пракса “већине држава” није довољна за успостављање међународног обичаја.²⁰ Потребно је да пракса буде “општа”.²¹ У пракси Сталног

¹⁹ Смиља Аврамов и Миленко Крећа, *Међународно јавно право*, Београд, Савремена администрација, 1997, стр. 47.

²⁰ Jozef L. Kunz, Editorial Comment: *The Nature of Customary International Law*, American Journal of International Law, Vol. 47, No 4, 1953, стр. 666.

²¹ Jozef L. Kunz, наведено дело, стр. 666.

суда међународне правде односно Међународног суда правде указује се на потребу “константне”, “једнообразне међународне праксе”, “на праксу готово универзалну”, “на континуирану праксу” или “на константну праксу”.²²

То значи да уколико докажемо да пракса није “константна, једнообразна међународна пракса”, нити је “пракса готово универзална”, нити је “континуирана пракса” односно “константна пракса”, онда нема ни међународног обичаја.

Прва писана одредба командне одговорности, уопште, потиче из 1957. године.²³ У овој одредби командна одговорност јесте дата на начин како тврди Тужилаштво у случају Челебићи а судско веће прихвата. Уведена је између осталог, одговорност за дела подређених која надређени није казнио.

Међутим, у првој писаној одредби командне одговорности у међународном праву, одредби командне одговорности у Првом додатном протоколу из 1977. године на Женевске конвенције из 1949. године, нема командне одговорности за пропуст да се казне дела потчињених. Одредба познаје командну одговорност за дела подређених која надређени није спречио или сузбио, али нигде нема командне одговорности за дела подређених која надређени није казнио.²⁴

Следећи извор међународног кривичног права који помиње командну одговорност јесте Статут Трибунала који у одредби 7(3) садржи одговорност за дела подређених која надређени није казнио.

²² Смилџа Аврамов, Миленко Крећа, наведено дело, стр. 48.

²³ <http://nile.ed.umuc.edu/~nstanton/FM27-10.htm>: Field Manual No 27-10. 501. Responsibility for Acts of Subordinates. "In some cases, military commanders may be responsible for war crimes committed by subordinate members of the armed forces, or other persons subject to their control. Thus, for instance, when troops commit massacres and atrocities against the civilian population of occupied territory or against prisoners of war, the responsibility may rest not only with the actual perpetrators but also with the commander. Such a responsibility arises directly when the acts in question have been committed in pursuance of an order of the commander concerned. The commander is also responsible if he has actual knowledge, or should have knowledge, through reports received by him or through other means, that troops or other persons subject to his control are about to commit or have committed a war crime and he fails to take the necessary and reasonable steps to insure compliance with the law of war or to punish violators thereof."

²⁴ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, Article 86(2): "The fact that a breach of the Conventions or of the present Protocol was committed by a subordinate does not absolve his superiors from penal responsibility if they knew or should have known that he was committing or would commit such a breach and if they did not take measures within their power *to prevent or repress the breach*."; Commentaries of Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977. Para. 3524: "A failure to act (omission) consists of failing to do or say something. In a legal sense it consists of failing in a duty to act. Paragraph 1 covers all breaches resulting [p.1006] from a failure to act, contrary to a duty to act, while paragraph 2 is devoted to the special responsibility of a superior who has not taken measures which he was able to take *to prevent or repress a breach committed by a subordinate*."; Para. 3543 "Under the terms of this provision three conditions must be fulfilled if a superior is to be responsible for an omission relating to an offence committed or about to be committed by a subordinate:

a) the superior concerned must be the superior of that subordinate ("his superiors"); [p.1013]

b) he knew, or had information which should have enabled him to conclude that a breach was being committed or was going to be committed; c) *he did not take the measures within his power to prevent it*."; Para. 3547 "This last clause deals with the central purpose of this paragraph: the superior who is responsible and who is aware of the facts *must act to prevent or repress the breach*."

Након Статута Трибунала указали би смо на Законик злочина против мира и безбедности човечанства из 1996. године. Одредба из члана 3. је јасна и она не познаје командну одговорност за дела подређених која надређени није казнио.²⁵ Оно што познаје је слично Првом додатном протоколу. То значи да има одредбу о одговорности за дела подређених која надређени није спречио или сузбио.

Сигурно најважнији извор међународног кривичног права јесте Статут Међународног кривичног суда. У члану 28. налази се одредба о командној одговорности.²⁶ У одредби члана 28. као и у одредбама два претходно наведена извора нема командне одговорности за пропуст да се казне дела потчињених.

Иако оно строго узевши није извор Међународног кривичног права треба поменути и југословенско Упутство о примени правила Међународног ратног права у ОС СФРЈ из 1988. године. Суштина је да оно може да говори о пракси држава, која нам је неопходна за утврђивање да ли постоји међународни обичај. Други разлог је тај што је у питању акт државе ради које је и основан Трибунал.

Одредба тачке 21, која говори о одговорности за поступке потчињених, слично претходно наведеним актима, не познаје одговорност за дела потчињених која надређени није казнио. У Тачки 21 стоји да ће одговарати надређени који не извести надлежне власти о делима потчињених, али, понављамо нема одреднице о одговорности за дела подређених која надређени није казнио.

Још један од извора на који желимо да укажемо је белгијски Закон о универзалној надлежности из 1993. године који такође познаје одговорност за радње другог. Разлог због којег га помињемо је исти као и код југословенског Упутства. Додатно овом разлогу треба рећи да белгијанци користе овај закон као

²⁵ Article 3. : "An individual shall be responsible for a crime set out in article 17, 18, 19 or 20 if that individual: a) intentionally commits such a crime; b) orders the commission of such a crime which in fact occurs or is attempted;c) **fails to prevent or repress the commission of such a crime** in the circumstances set out in article 6". Article 6. : "Responsibility of the superior . The fact that a crime against the peace and security of mankind was committed by a subordinate does not relieve his superiors of criminal responsibility, if they knew or had reason to know, in the circumstances at the time, that the subordinate was committing or was going to commit such a crime and if they did not take all necessary measures within their power **to prevent or repress the crime.**"

²⁶ ICC Statut, Article 28. : "Responsibility of commanders and other superiors. In addition to other grounds of criminal responsibility under this Statute for crimes within the jurisdiction of the Court: 1. A military commander or person effectively acting as a military commander shall be criminally responsible for crimes within the jurisdiction of the Court committed by forces under his or her effective command and control, or effective authority and control as the case maybe, as a result of his or her failure to exercise control properly over such forces, where: (a) That military commander or person either knew or, owing to the circumstances at the time, should have known that the forces were committing or about to commit such crimes; and (b) That military commander or person failed to take all necessary and reasonable measures within his or her power **to prevent or repress their commission or to submit the matter to the competent authorities for investigation and prosecution.** 2. With respect to superior and subordinate relationships not described in paragraph 1, a superior shall be criminally responsible for crimes within the jurisdiction of the Court committed by subordinates under his or her effective authority and control, as a result of his or her failure to exercise control properly over such subordinates, where: (a) The superior either knew, or consciously disregarded information which clearly indicated, that the subordinates were committing or about to commit such crimes; (b) The crimes concerned activities that were within the effective responsibility and control of the superior; and (c) The superior failed to take all necessary and reasonable measures within his or her power **to prevent or repress their commission or to submit the matter to the competent authorities for investigation and prosecution**"

акт кроз који испуњавају обавезе преузете прихватањем Статута Међународног кривичног суда. Пошто члан 28. Статута прописује одговорност надређеног, јасно је да ће белгијанци обавезу да овај облик одговорности унесу у своје право испунити баш овим законом. Одредба одговорности за радње другог у овом закону слично претходно наведеним изворима има предвиђену одговорност за пропуст да се спречи или сузбије туђе дело, али нема одговорности за пропуст да се казни туђе дело.²⁷

2.3.2. Супротна и различита примена држава не ствара обичај

Чини нам се да је став Тужилаштва погрешан. Ако је тачна горња тврдња Тужилаштва да је постојање командне одговорности за пропуст да се казни призната у Статуту Трибунала и обичајном праву онда не сме бити никакве несагласности између различитих извора међународног кривичног права који познају командну одговорност. Сви претходно претражени извори морали би бити усаглашени, како смо на почетку ове претраге објаснили, да би наведена тврдња Тужилаштва била тачна. Мислим да смо доказали да пракса држава није константна, једнообразна, нити је готово универзална, нити је континуирана, што би све било потребно да докажемо постојање међународног обичаја. Исто тако показали смо да најважнији извори међународног кривичног права, укључујући Статут Међународног кривичног суда, не познају командну одговорност за пропуст надређеног да казни подређене, већ само командну одговорност за пропуст да сузбије или спречи дела подређених. Не само да нема сагласности потребне да би неко правило међународног обичајног права постојало, већ је већина извора међународног кривичног права сагласна баш, супротно. Нема командне одговорности за пропуст да се казне подређени. Овај облик одговорности из члана 7(3) познаје само Статут Трибунала и амерички Field Manual No 27-10 (који строго узевши није извор међународног кривичног права).

Сви остали извори је не познају. Вероватно најважнији је Статут Међународног кривичног суда. Норме установљене овим Статутом јесу правац у којем ће се развити Међународно кривично право. Једнако важан је и белгијски Закон о универзалној надлежности. Једини југословенски извор права који познаје одговорност за радње потчињеног, Упутство о примени правила Међународног ратног права у ОС СФРЈ, нема командну одговорност за пропуст да се казне дела потчињених.

²⁷ Article 4, Law on Universal Jurisdiction, published in: Marco Sassoli and Laura Olson, *How Does Law Protect in War*, ICRC, Geneva, 2000, p. 538; "The following shall be punishable by the penalty provided for completed breaches: a) an order, even when it is not carried out, to commit one of the breaches listed in Article 1; b) a proposal or offer to commit such a breach and the acceptance of such proposal or offer; c) incitement to commit such a breach, even when it is not carried out; d) participation, within the meaning of Article 66. and 67. of the Penal Code, in such a breach, even when it is not carried out; e) *failure to act to the extent available to them by persons who had knowledge of the orders given to commit such a breach or of acts initiating the commission thereof and who were able to prevent or put to an end to such a breach*; f) any attempt, within the meaning of Articles 51-53. of the Penal Code, to commit such a breach."

Не само да нема сагласности извора Међународног кривичног права потребне да би командна одговорност за пропуст да се казне потчињени била призната у обичајном праву, већ се већина извора креће у супротном правцу. Извори који познају командну одговорност за пропуст да се казне потчињени јесу изузетак у међународном кривичном праву.

Из свега реченог следи да командна одговорност за пропуст да се казне подређени није призната у обичајном праву.

Оваква налаз о обичајном карактеру командне одговорности за пропуст да се казне подређени чини налаз судског већа у случају Челебићи, из параграфа 400 пресуде, релативним. Подсетићемо да судско веће налази да:

“...само постојање принципа командне одговорности за пропуст да се казни подређени, признатог од стране обичајног права и Статута Трибунала, демонстрира одсуство захтева за узрочношћу као одвојеног елемента доктрине командне одговорности.”

Будући да смо доказали да овај принцип није признат у обичајном праву, налаз судског већа није потпуно утемељен. Тачно је да Статут Трибунала познаје ову врсту командне одговорности, међутим када би овај извор био довољан онда се не би судско веће позивало и на обичај као извор међународног права. Очито да сам Статут, у свести судија, нема довољну снагу и зато они траже помоћ у обичајном праву. Мислимо да је разлог за овакву грешку судског већа некритичко ослањање на став Тужилаштва, што се види из текста.²⁸

Утицај нашег налаза о непостојању одговорност за дела подређених (командне одговорности) која надређени није казнио у међународном обичајном праву, на питање да ли постоји узрочност као елемент командне одговорности се сам намеће. Ако командна одговорност за пропуштање да се казни није призната у међународном кривичном праву сасвим је јасно да није тачна тврдња Судског већа у случају Челебићи да овај “принцип” одговорности:

“...демонстрира одсуство захтева за узрочношћу као одвојеним елементом доктрине командне одговорности.”

Пошто овај принцип одговорности не постоји у обичајном праву као једном од извора међународног кривичног права, онда он ништа ни не може да демонстрира, а понајмање одсуство захтева за узрочношћу као одвојеним елементом командне одговорности.

²⁸ Čelebići case, Para. 400: “In contrast, while a causal connection between the failure of a commander to punish past crimes committed by subordinates and the commission of any such future crimes is not only possible but likely, *the Prosecution correctly notes that no such casual link can possibly exist between an offence committed by a subordinate and the subsequent failure of a superior to punish the perpetrator of that same offence.* The very existence of the principle of superior responsibility for failure to punish, therefore, recognised under Article 7(3) and customary law, demonstrates the absence of a requirement of causality as a separate element of the doctrine of superior responsibility

3. Закључак

Закључак је следећи.

Приликом одређивања да ли је узрочност елеменат доктрине одговорности за дела подређених (командне одговорности) судско веће у случају Челебићи је једино урадило претрагу која би се могла назвати потпуном. Остала два судска већа која су се бавила овим проблемом нису урадила никакве претраге проблема већ су се ослониле на налаз већа у случају Челебићи. Од тога је једно веће (Кордић и Черкез) направило грешку и наводећи само део одлуке већа у случају Челебићи, тако да су њен став о овом проблему пренели непотпуно. Потпуно погрешно су узели као став судског већа у случају Челебићи да узрочност није елеменат доктрине.

Веће у случају Блашкић је исправно пренело став већа у случају Челебићи ослањајући се на њега у решавању истог проблема.

Међутим судско веће у случају Челебићи је пропустило да сагледа све изворе Међународног кривичног права када је устврдило да не може да пронађе узрочност као елеменат доктрине одговорности за дела подређених (командне одговорности) у постојећем међународним уговорима, пресудама и литератури.

Ми указујемо да је вероватно најважнији акт Међународног кривичног права Статут, Међународног кривичног суда, садржи узрочност у одредби одговорности за дела подређених (командне одговорности) у члану 28.

Од малог броја пресуда које су се заснивале на овој доктрини указујемо на Одлуку Врховног суда САД у случају Јамашита и на упутство судије Howard-a пороти у случају капетана Медине. Обе ове одлуке садрже, поред осталих захтева које су тужиоци морали да докажу, и узрочно-последичну везу између пропуста надређеног и кривичних дела подређених.

Што се литературе тиче указујемо, поред мишљења Bassiouni-a, на мишљење W.J. Fenricka. Оба писца сматрају да је неопходно да постоји узрочно-последична веза пропуста надређеног и кривичних дела подређених.

И само судско веће у случају Челебићи је у параграфу 399 закључило да:

“...У ствари, признање неопходне узрочне везе може се сматрати да је у складу са захтевима који се стављају пред дела потчињених и пропуст надређеног да предузме мере у својој моћи да их спречи...”

На овај начин је веће признало да узрочност јесте елеменат доктрине командне одговорности у случају кривичних дела потчињених која надређени није спречио.

Што се тиче кривичних дела подређених која надређени није казнио показали смо да се судска већа позивају, поред слова статута Хашког трибунала, и на међународни обичај. Разлог је несигурност на коју су наишла судска већа у ослањању на текст Статута. Судије знају да се налазе на несигурном терену и зато потврђују свој став (основан на Статуту) позивањем на међународни обичај. Ипак показали смо да ту греше. Међународни обичај не ствара се кроз разнородну и различиту примену држава, каква је била у вези са овим проблемом. Потребна је универзална, јединствена, општа, константна или једнообразна примена за

верзална, јединствена, општа, константна или једнообразна примена за настајање обичаја који желимо уздићи на раван извора међународног права. Не само да нема сагласности извора Међународног кривичног права потребне да би одговорност за дела подређених (командна одговорност) која надређени није казнио била призната у обичајном праву, већ се већина извора креће у супротном правцу. Извори који познају командну одговорност за пропуст да се казне потчињени јесу изузетак у међународном кривичном праву.

Стога закључујемо да одговорност за дела подређених (командна одговорност) која надређени није казнио није део међународног обичајног права.

*Branislav Ristivojević, LL.M., Assistant
Law Faculty of Novi Sad*

CAUSALITY AS AN ELEMENT OF ACCOUNTABILITY FOR THE ACTIONS OF SUBORDINATES (COMMAND ACCOUNTABILITY)

Abstract

Upon determining as to whether causality is an element of the doctrine of accountability for the actions of subordinates (command accountability), the judicial council in the case of Čelebići completed an examination that can only, conditionally, be described as complete. Nevertheless, the judicial council in the case of Čelebići, failed to consult all sources of International Criminal Law when ascertaining that no cases of causality as element of the doctrine of accountability for the actions of subordinates (command accountability) could be found in existing international treaties, judgments and literature.

From the very few judgments which were based on this doctrine, the author points the U.S. Supreme Court Decision in the case of Yamashita and to Judge Howard's instruction to the jury in the case of Captain Medina. Both decisions contain, among other claims which the prosecutors had to prove, a cause-and-effect connection between the neglect of the commanding and the criminal acts of the subordinates.

Regarding literature, along with the views of Bassiouni, the author also points to those of W.J. Fenrick. Both authors consider the existence of a cause-and-effect connection between the neglect of superior and the criminal acts of the subordinates as a necessity.

The remaining two judicial councils which were engaged in this issue failed to undertake any examinations of this problem, but instead, merely relied on the council's findings in the case of Čelebići. Out of these, one council (Kordić and Kerkez) made the

mistake in citing only a portion council's decision in the case of Čelebići, thereby not fully conveying its stance in this matter. The council wrongly interpreted the council's stance in the case of Čelebići, deciding that causality is not an element of the doctrine.

In the case of Blaškić, the council correctly conveyed the stance of the council in the case of Čelebići, while relying on it in dealing with the same problem.

It was only the judicial council in the case of Čelebići which, in Paragraph 399, concluded that the recognition of an indispensable causal relationship can be considered as being in accordance with claims which are placed in view of the acts of subordinates and the neglect of the superior to take all measures within his/her power to stop them.

*Mr Branislav Ristivojevic, assistant
à la Faculté de droit de Novi Sad*

LA CAUSALITÉ COMME ÉLÉMENT DE RESPONSABILITÉ POUR LES ACTIONS DES SUBALTERNES (LES RESPONSABILITÉS DE COMMANDE)

Résumé

Pour déterminer si la causalité est un élément de la doctrine de la responsabilité pour les actes des subalternes (responsabilités de commande) le Conseil du tribunal n'a fait de recherche complète, ou presque, que dans le seul cas de Čelebići. Pourtant le Conseil du tribunal a omis de considérer, dans le cas de Čelebići, toutes les ressources du Droit pénal international en affirmant qu'on ne peut trouver de causalité, comme élément de la doctrine de la responsabilité pour les actions de subalternes (responsabilités de commande), dans les contrats internationaux existant, dans les jugements et la littérature. Nous désirons montrer que le document le plus important du Droit pénal international est probablement son Statut, comportant la notion de causalité dans la détermination de la responsabilité de commande dans l'article 28.

Dans les jugements peu nombreux se basant sur cette doctrine nous soulignons l'arrêt de la Cour de cassation des Etats-Unis dans le cas de Jamashita, et les consignes du juge Howard aux jurés dans le cas du capitaine Medina. En dehors de ce que les plaignants ont été requis de prouver, ces deux arrêts sous-entendent aussi une relation de cause-et-conséquence entre les négligences des supérieurs et les crimes des subalternes.

Nous avons retenu, dans la littérature, l'opinion de Bassiouni mais aussi celle de W.J. Fenrick. Ces deux auteurs pensent que la liaison des causes-et-conséquences entre les négligences des supérieurs et les crimes des subalternes est fondamentale.

Les deux autres Conseils juridiques, qui ont traité ce problème, n'ont pas étendu leurs recherches, ils se sont reposés sur les conclusions du Conseil dans le cas de Čelebići. L'un des Conseils (Kordić et Čerkez) a même omis de citer une partie de l'arrêt du Conseil dans le cas de Čelebići, ce faisant il n'a pas transmis entièrement la position

seil dans le cas de Čelebići, ce faisant il n'a pas transmis entièrement la position de ce Conseil face à ce problème. Cette erreur a eu pour conséquence la mal interprétation de la position du Conseil dans le cas de Čelebići, la causalité a été éliminée de la doctrine.

Dans le cas Blaškić le Conseil a bien repris la position du Conseil dans le cas de Čelebići, et l'a utilisée comme support pour résoudre le même problème.

Le Conseil dans le cas de Čelebići, lui-même, a conclu dans le paragraphe 399 que l'admission de la liaison de causalité peut être considérée en accord avec les demandes posées devant les actes des subalternes et les négligences des supérieurs, pour qu'ils prennent les mesures en leurs pouvoirs pour les empêcher.